

*Asociația
Femeia pentru Societatea Contemporană*

RAPORT DE MONITORIZARE ȘI CARTOGRAFIEREA

Violenței Împotriva Femeilor în Alegeri și Sexismului

Raportul **Violența împotriva Femeilor în Campaniile Electorale** este realizat în cadrul proiectului **„Șanse Egale pentru Femei în Alegeri”**, implementat de AO „Femeia pentru o societate contemporană” sub umrela Platformei pentru Egalitate de Gen. Proiectul este susținut financiar de Fundația Est-Europeană în cadrul proiectului **“Pledoaria societății civile pentru alegeri incluzive și corecte în Republica Moldova, conform recomandărilor UE și OSCE/ODIHR și angajamentelor internaționale în domeniul drepturilor omului”**, finanțat de Uniunea Europeană și cofinanțat de Suedia.

**Proiect finanțat de
Uniunea Europeană**

**Proiect cofinanțat de
Guvernul Suediei**

Echipa de implementare: Asociația Femeia pentru Societatea Contemporană

în parteneriat cu Platforma pentru Egalitate de Gen.

Cordonatoare: **Veronica Lupu**, Directoare de Proiect „Șanse egale pentru Femei în Alegeri,,

Natalia Sănduța, asistenta de Proiect

Nina Lozinschi, autoare

Olga Bîtcă, autoare

Olga Nicolenco, autoare

CUPRINS

1. Sumar executiv	4
2. Introducere	5
3. Aspecte metodologice.....	6
4. Violența Împotriva Femeilor în Alegeri	9
5. Sexismul	20
6. Studii de caz și mărturisiri.....	25
7. Concluzii și recomandări	28

SUMAR EXECUTIV

Acest raport reprezintă o evaluare a datelor obținute în urma unui efort de monitorizarea a sexismului și violenței împotriva femeilor în alegeri, în cadrul dezbaterilor publice, realizate cu reprezentanții partidelor politice, structurilor statului responsabile de sectorul electoral, mass media. Raportul oferă o imagine asupra situației actuale, în campaniile electorale, tendinței și actori implicați: candidatele în campaniile electorale de toate nivelele, funcționarele electorale, echipele de suport a candidatelor, etc.

Raportul oferă o explicații a unor noțiuni ca: sexism, violența împotriva femeilor în alegeri, discurs sexist și instigare la discriminare, atât prin prisma mecanismelor internaționale de protecție în domeniul drepturilor omului, cât și a interpretărilor oferite de autoare.

Conform datelor colectate, în cadrul dezbaterilor publice, 52 % din candidate s-au confruntat cu violență în timpul alegerilor, 43% din activiste electorale au fost supuse agresiunii, mesajului de ură și violenței în timpul alegerilor, iar 45% din intervievate au fost martore la cazuri de violență în alegeri împotriva altor femei, participante la procesul electoral, însă numai 15% dintre acestea au raportat cazurile de violență.

Cele mai răspândite forme de violență împotriva candidatelor în alegeri sunt violența verbală și cea psihologică. Respectiv, 49 % dintre candidate au fost supuse violenței verbale, 42 % - violenței psihologice, 4% dintre candidate au fost supuse violenței economice, iar violenței fizice au fost supuse 3% dintre candidate. Violența economică a fost enunțată numai de candidatele la funcția de deputată.

Conform datelor colectate privind Violența Împotriva Femeilor în Alegeri, candidatele se confruntă cu agresiunea mai des decât activistele electorale. Candidatele care sunt cunoscute de către publicul larg, sau au deținut anterior o anumită funcție publică sunt mai puțin supuse violenței în alegeri.

Constatări:

- Prezența sexismului în limbaj și în discursurile media, politic, exprimat prin discriminare de gen
- Limbajul utilizat în campania electorală pentru alegeri parlamentare 2019 în special de către jurnaliști și alte persoane publice a produs clasificări, ierarhizări ale candidatelor și ale susținătorilor acestora.
- Discursurile de ură, cazurile de violență, hărțuire verbală, psihologică, hărțuire fizică, discriminare, sexism, știri false, discursuri de ură etc. au fost în creștere în ianuarie și

februarie în perioada electorală pentru alegerile parlamentare din Moldova, care a avut loc la 24 februarie 2019. Aceste cazuri au un sens și un efect diferit atunci când victimele sunt femei și constituie un motiv nou pentru femeile de a nu se implica în politică și chiar în procesul de luare a deciziilor publice.

INTRODUCERE

Cadrul legal stabilește drepturile constituționale ale femeilor și a libertăților lor, inclusiv drepturile de a participa în mod egal la alegeri în calitate de candidate electorale, alegătoare și deținătoare de funcții electorale.

Pentru prima dată în istoria electorală a Republicii Moldova a fost abordat subiectul Violenței Împotriva Femeilor în Alegeri (VÎFA), ca subiect aparte de discuții publice. S-a dorit, ca subiect aparte, asupra căruia trebuie să ne îndreptăm privirile – violența anume împotriva femeilor în cadrul scrutinelor. Și nu doar violența împotriva femeilor candidate. Ne dorim extinderea subiectului, și anume, violența împotriva tuturor și oricăror femei în campanie: candidate, alegătoare, activiste politice, membre ale staff-urilor observatoare și reprezentante, funcționare electorale, jurnaliste politice, comentatoare și analiste ale domeniului politic etc.

Utilizarea limbajului sexist are ca efect discriminarea, rănirea și afectarea demnității, care influențează percepția noastră, iar în timpul campaniilor electorale – pe cea a electoratului, prin descrieri, caracterizări, atribuiri (pozitive sau negative) la adresa candidaților/telor. Limbajul sexist poate avea un efect degradant nu doar asupra persoanei vizate, ci și asupra celorlalți (familie, rude, amici, susținători sau persoane cu același profil civil, profesional, confesional, de gen etc.)¹. Fenomenul de sexism ia o amploare tot mai mare în spațiul public, astfel încât se află în vizorul multor mecanisme și organizații internaționale, fiind o formă de promovare a urii și intoleranței.

Pe de altă parte, în cursul anului trecut a fost modificat sistemul electoral, la insistența Curții de la Veneția au fost incluse măsuri afirmative de reprezentare a femeilor, dar sunt controversate și nu sunt încă susținute de un mecanismul de plasare pe listele electorale ale femeilor. Deși au fost înregistrate îmbunătățiri pe anumiți indicatori, în 2019 însă, trecerea la sistemul mixt de alegere a deputaților a

¹ Analiza limbajului sexist din campania electorală pentru alegerile prezidențiale 2016 în Republica Moldova (turul doi), Studiu de caz, Autoare dr. conf. univ. Loreta HANDRABURA

amortizat eventualul impact al cotelor de reprezentare. Astfel, ponderea femeilor în rândul celor aleși a rămas departe de o situație echilibrată de gen.

În consecință, doar 26 de femei au fost alese ca deputați în noua legislatură IX, iar dacă mai mulți dintre aceștia se vor alătura din nou noului Cabinet, numărul acestora va fi chiar mai mic.

Pentru această campanie, societatea civilă au monitorizat și au raportat despre cazurile de sexism, incitarea la discriminare, dificultăți de aderare la femei, minorități etnice și alte grupuri invizibile în Parlament, resurse financiare pentru campanie electorală, mass-media corecte reflectate de mass-media și de alți actori electorali și au oferit recomandări și soluții².

ASPECTE METODOLOGICE

Scopul cercetării: realizarea cartografierii violenței împotriva femeilor în alegeri, cât de bine recunosc formele de violență și dacă cunosc căile de reclamare actelor de violență.

Obiective specific :

- Evaluarea nivelului de violență împotriva femeilor în alegeri
- Monitorizarea sexismului și violența în spațiul public
- Monitorizarea discursului public al politicienilor, formatori de opinie, etc.

Raportul este realizat în bază datelor cantitative și calitative de culegere a informației și sondare a opiniei.

Analiza datelor cantitativ: au fost realizate în bază de chestionarului de interviu în cadrul dezbaterilor publice, cu participarea reprezentanților/lor partidelor politice; funcționarilor/elor electorali; mass media; reprezentanții CEC și MAI.

Metodele de colectare a datelor: Chestionar față în față, chestionar electronic la distanță, interviu.

² <https://promolex.md/14875-raport-final-misiunea-de-monitorizare-a-intrunirilor-publice-in-perioada-1-august-2018-28-februarie-2019/?lang=ro>
http://progen.md/files/1489_raportfinalalegeri-1_1_1.pdf?fbclid=IwAR3RsAn0GYlfZ1JRUu_3BYxLz6eosrA2sKh7Jz-VkPIQXh-m6rnHoohu-xU
<https://realitatealive.md/live-conferin-a-de-presa-cu-tema-alegerile-parlamentare-2019-din-perspectiva-incluziunii-romilor---91047.html?fbrefresh=1550657275>
<http://www.ipn.md/ro/societate/96574>
<https://realitatealive.md/live-conferin-a-de-presa-cu-tema-violen-a-impotriva-femeilor-in-alegeri-primele-marturisiri-in-cadrul-proiectului-anse-egale-pentru-femei-in-alegeri---90993.html>

Perioada colectării datelor: Datele incluse în prezentul studiu au fost colectate în perioada ianuarie-martie 2019. Interviuurile au fost efectuate față în față de către o echipă de experți, prin intermediul chestionarului online, care a fost distribuit public pe site-ul Platformei pentru Egalitate de Gen și site-ul A.O. Femei pentru Societate Contemporană.

Tip respondenți: Eșantionul studiului cantitativ cuprinde respondente cu experiență de implicare în campaniile electorale: candidate, candidați, activist/ă electoral/ă: membru/-ă în staff-ul electoral, persoana de încredere a candidatului/tei, observator/toare, funcționar/-ă electoral/-ă.

Tipul eșantionului: probabilist, reprezentativ pentru grupul țintă interviuat

Volumul eșantionului: constituie 304 de persoane care au participat în campanii electorale în calitate de: membru în staff electoral, observator/oare; funcționar/-ă electoral/ă, persoană de încredere, candidat/-ă, candidat/-ă independent/-ă; candidat/-ă din partea unui partid politic și candidate-ți independenți.

Date calitative: Constatările interviurilor aprofundate sunt realizate pentru a confirma și/sau explica constatările din studiul cantitativ. În acest scop au fost realizate 5 mese de dialog aprofundate cu următoarele categorii de persoane, participanți/-te în campanii electorale: candidați/-te, activiști/te, votanți/-te. Realizarea interviuri cu participantele în alegeri privind constatarea actelor de agresiune, sexism.

Caracteristici socio-demografice ale respondentelor.

La interviuri au participat 284 femei și 20 bărbați cu diferit statut profesional, studii, vârstă și mediul de reședință. Majoritatea respondentelor și respondenților au vârsta cuprinsă între 40-54 ani (39%) și 25-39 ani (38%) și, 15% din respondente au vârsta cuprinsă între 55-65 ani, 6% vârsta între 18-24 ani și 3% cu vârsta peste 66 ani.

În proporție de 46% dintre persoanele interviuate sunt din mediul rural și 54 % sunt din mediul urban. Iar, 84 % din persoanele interviuate sunt angajate.

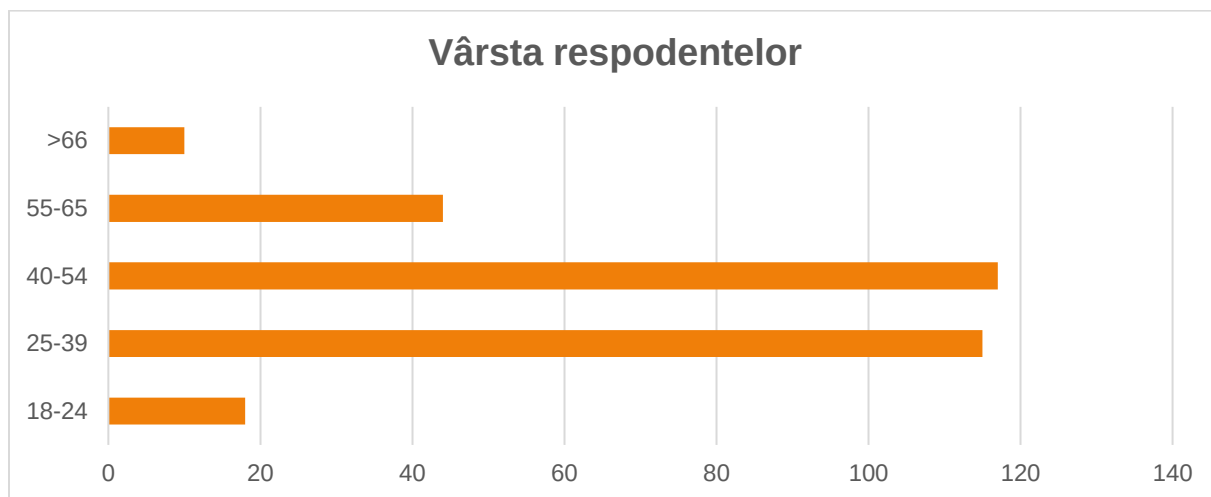

Figura 1

Respondentele și respondenții participante-/ți în monitorizarea și cartografierea fenomenului violențe împotriva femeilor în alegeri și sexismul din campaniile electorale au experiență de participare în campaniile electorale în calitate de candidat/ă dar și în calitate de activist/ă electoral/ă.

Reprezentarea proporțională a respondentelor având calitate de candidate este de 54% și reprezentarea activistelor/-știlor electorale/i este de 46%.

Campaniile electorale în care au participat persoanele intervievate sunt: alegeri parlamentare și alegeri locale. Din numărul total al interviuateelor, 31 % au candidat la funcția de deputată, 52% au candidat la funcția de consilieră locală/raională/municipal, iar 18% au participat la alegeri locale în calitate de candidate la funcția de primară.

Majoritatea femeilor candidate, care au participat în realizarea cartografierii VÎFA au candidat din partea unui partid politic sau/și bloc electoral, în proporție de 84%, iar 6 % au candidat independent.

Multe dintre **respondentele au „dubla” experiență în alegeri, experiență în calitate de activiste și candidate în campanii electorale. Aceste respondente au menționat că au fost supuse agresiunii, mai mult în calitate de activiste în campanii electorale și anume, fiind observatoare la birourile electorale.**

VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR ÎN ALEGERI (VÎFA)

Violența Împotriva Femeilor în Alegeri este o formă de violență ce tinde să afecteze realizarea drepturilor politice ale femeilor într-un context electoral.

Pentru prima dată în istoria electorală a Republicii Moldova a fost abordat subiectul Violenței Împotriva Femeilor în Alegeri (VIFA), ca subiect aparte de discuție.

Violența, de toate tipurile, a existat întotdeauna în activitatea politică și concurența electorală. În cadrul fiecărui scrutin, practic fiecare partid – fie de la guvernare, fie din opoziție – denunța acte de violență din partea concurenților electorali orientate împotriva propriilor candidați și activiști. Femeile candidate niciodată nu au fost o excepție - de rând cu bărbații candidați au fost supuse diferitor forme de violență electorală, sub diferite forme: *insulte în public, în privat, la telefon, amenințări asupra copiilor, un cuțit înfipt în ușa casei, animale domestice otrăvite etc.*, sunt doar o minimă parte din agresiunile de care am auzit în perioade electorale.

Subiectul VÎFA este abordat de către reprezentatii mass-media sau societate civilă la general, despre intimidări între concurenții electorali. Azi ne dorim ca subiect aparte, trebuie să ne îndreptăm privirile – violența anume împotriva femeilor în cadrul scrutinelor. Și nu doar violența împotriva femeilor candidate. Ne dorim extinderea subiectului, și anume, violența împotriva tuturor și oricăror femei în campanie: candidate, alegătoare, activiste politice, membre ale staff-urilor, observatoare și reprezentante, funcționare electorale, jurnaliste politice, comentatoare și analiste ale domeniului politic etc.

Fenomenul devine, cu regret, unul foarte fregvent întâlnit, atât în Moldova cât și inclusiv la nivel internațional. Deși participarea femeilor în politică este limitată de mai mulți factori: lipsa de timp, responsabilități casnice multiple, dependența financiară etc., totuși cel mai alarmant este percepută violența împotriva femeilor în politică. Violența Împotriva Femeilor în Alegeri este un fenomen global, întâlnit, practic, în toate statele lumii. Deși, la moment, nu există o definiție agreată de comun acord, și nici indicatori prin care să se poată măsura intensitatea VÎFA la nivel internațional, fenomenul violenței împotriva femeilor în domeniul politic este tot mai des abordat la compartimentul încălcarea drepturilor omului, iar diferite organizații și mediul academic lucrează la această definiție.

UN Women definește fenomenul violenței politice și electorale împotriva femeilor:

„Violența împotriva femeilor în viața politică reprezintă orice act de violență fundamentat pe diferența de gen, care rezultă într-o vătămare sau suferință fizică, sexuală sau psihologică a femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acte, împiedicându-le să-și exercite și să-și realizeze drepturile politice, fie în spațiu public sau privat, inclusiv dreptul de a vota și de a deține funcții publice, de a vota în secret și de a participa în mod liber la campanii, de a se asocia și de a se întruni, de a se bucura de libertatea de opinie și de exprimare. O astfel de violență poate fi comisă de un membru al familiei, de membru al comunității sau de către stat”.

În Directiva ONU privind prevenirea violenței din motive electorale (2016) scrie:

„Violența din motive electorale este înțeleasă drept o formă de violență politică, adesea concepută pentru a influența un rezultat electoral și, drept urmare, distribuirea puterii politice”.

Obiectivul de Dezvoltare Durabilă (ODD) 5, „Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor”, include ținta 5.5 - „Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse pentru accederea la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică”.

Într-un raport din 2013 către Consiliul pentru drepturile omului (A/HRC/23/50), Grupul de lucru al Organizației Națiunilor Unite pentru aspecte juridice și practice legate de discriminarea față de femei „subliniază necesitatea de a accelera eforturile de eliminare a tuturor formelor de violență împotriva femeilor și fetelor în viața politică și publică, inclusiv prin elaborarea unui cadru juridic național cuprinzător pentru combaterea impunității, prin garantarea accesului la căi de atac și reparații civile adecvate, și prin luarea în considerare a formelor discriminatorii multiple, care se intersectează și care sunt agravate”.

Asistența electorală a ONU este guvernată de un cadru politic elaborat, emis și diseminat de Punctul de contact al ONU pentru asistență electorală, Subsecretarul General al ONU pentru afaceri politice (în cadrul Departamentului pentru afaceri politice). Cadrul de politici are la bază cadrul normativ al ONU și oferă îndrumări tuturor entităților ONU care oferă asistență electorală. Următoarele directive și orientări de politici ghidează activitatea sistemului ONU:

- *Directiva de politici privind prevenirea și mitigarea violenței din motive electorale (2016)*, al cărei scop este îmbunătățirea înțelegerii cauzelor violenței din motive electorale și oferă entităților ONU un cadru pentru implicarea în activități aferente violenței din motive electorale.
- *Directiva de politici privind promovarea participării electorale și politice a femeilor prin asistența electorală a ONU (2013)*, în care sunt oferite strategii și puncte de intrare clare pentru integrarea perspectivei de gen în asistența electorală.
- *Directiva de politici privind principiile și tipurile de asistență electorală a ONU (2012)*, în care nu doar că este subliniată importanța „participării și reprezentării grupurilor marginalizate în mod tradițional, în special a femeilor și a minorităților”, dar mai este sugerat că în urma unei evaluări a beneficiului potențial al măsurilor sensibile la dimensiunea gen în contextul unei anumite țări, asistența ONU va include, *inter alia*, măsuri „specifice evenimentelor electorale, măsuri temporare speciale și programe pe termen lung”.

Atât PNUD, cât și UN Women se ghidează de planurile strategice în care sunt incluse rezultatele obținute la capitolul promovării participării femeilor în alegeri și combaterii violenței împotriva femeilor. În medie, la fiecare două săptămâni, PNUD sprijină niște alegeri care au loc undeva în lume; abordarea VÎFA în procesele și asistența electorală nu înseamnă doar faptul că candidatele și alegătoarele nu se vor mai confrunta cu violență și cu teama de violență, dar și faptul că partidele politice sunt încurajate să abordeze problema VÎFA ca parte a unei platforme de promovare a drepturilor omului și ale femeilor.

Trebuie să subliniem **cinci aspecte semnificative ale violenței electorale**:

1. Violența electorală **se poate manifesta sub mai multe forme**: de la întreruperea sau întârzierea procesului de votare, până la intimidări coercitive și amenințarea alegătorilor, a susținătorilor politici și a funcționarilor electorali cu abuzuri fizice, psihologice sau sexuale.
2. Se recurge la violență electorală **pentru a atinge un obiectiv politic**, care poate să fie diferit în funcție de cine este făptașul – agenți publici, partidele politice sau alte grupuri care urmăresc un interes în rezultatul unui proces politic.
3. Violența electorală **poate apărea în timpul oricărei etape a ciclului electoral**: de la înregistrarea alegătorilor, campaniile politice și ziua votării, până la anunțarea rezultatelor și formarea guvernului.

4. Definițiile standard ale violenței electorale **sunt neutre din punctul de vedere al genului**. Deși violența electorală nu exclude în mod deliberat femeile sau luarea în considerare a motivațiilor de gen, raportarea comună a părților interesate politice și tipurile de violență au dus, în general, la înțelegeri și analize care erau orientate spre bărbați sau în care nu se ținea cont de dimensiunea de gen.
5. În majoritatea analizelor despre violența din motive electorale **s-a pus accentul pe sfera publică**, adesea trecându-se cu vederea potențialele forme de violență privată sau de violență în familie. Violența publică, din perspectivă de gen, a fost neglijată, iar VÎFA, din perspectivă politică, care are loc în familie și comunitate este pe larg invizibilă.

Până în prezent, Violența Împotriva Femeilor în Alegeri nu a fost abordată suficient din mai multe motive:

- Lipsa datelor colectate pentru măsurarea prevalenței și a incidenței.
- Violența electorală a avut tendința să nu ia în considerare dimensiunea de gen.
- Dimensiunea politică a fost sub-recunoscută în studii și cercetări.
- Lipsa voinței politice de a aborda și combate violența în campanii electorale.
- Mass-media dezinteresată sau chiar părtinitoare (femeile sunt, în general, sub-reprezentate în calitate de editoare, producătoare și manageri în instituțiile mass-media), ca rezultat – se perpetuează cultura tăcerii și lipsa de informații.

Annual, în medie, în 40-55 de țări au loc alegeri parlamentare naționale. VÎFA este un subiect puțin studiat în Moldova, inclusiv la nivel internațional, dar care provoacă mari îngrijorări odată cu creșterea numărului femeilor active în domeniul politic.

Astăzi, mai multe femei ca oricând, dețin funcții importante în parlamente, guverne, administrația publică locală, firme, corporații, afaceri etc. Crește numărul atât a femeilor, care decid să candideze, cât și a femeilor care se implică în politică în rol de activiste politice și susținătoare sau votante ale femeilor-candidate. În anul 2017 - circa 10.500 de femei activau în calitate de deputate în parlamentele naționale ($\approx 23\%$ din numărul total de deputați din întreaga lume). Aproape universal, creșterea reprezentării politice a femeilor a fost urmată de o creștere a violenței împotriva femeilor în politică. “...*Violența împotriva femeilor continuă să fie astăzi unul dintre cele mai serioase obstacole*

din calea realizării drepturilor politice ale femeilor.” (conferința „#NotTheCost: Stopping Violence against Women in Politics”, organizată de NDI, martie, New York, 2016).

La nivel global au fost menționate următoarele **tipuri de violență** împotriva femeilor în politică/alegeri:

- ❖ *Verbală*: insulte, amenințări, strigăte, intimidarea în timpul dezbaterilor publice, hărțuirea candidatelor și activistelor ș.a.
- ❖ *Psihologică*: daune aduse imaginii, abuzuri sexiste și intensificarea agresiunii în mass-media scrisă, video/radio, online, forțarea politicianelor în funcții să demisioneze, controlul politic al candidatelor prin excluderea din liste de candidați de pe locurile eligibile ș.a.
- ❖ *Financiară*: subfinanțare în cadrul partidului, constrângerea financiară în familie, diferențe în salarii între femei și bărbați pentru aceeași muncă ș.a.
- ❖ *Sexuală*: hărțuire și amenințare sexuală, viol ș.a.
- ❖ *Fizică*: asasinare, răpire, bătaia, pagube materiale ș.a.

Tipurile de violență electorală cu care se confruntă femeile și frecvența cu care au loc astfel de acte de violență sunt cu totul diferite de cele cu care se confruntă bărbații. Chiar dacă femeile implicate în procesul electoral se confruntă și cu violență fizică, la adresa lor este de cele mai multe ori de natură psihologică sau sexuală. Conform cercetărilor, femeile s-au confruntat cu o treime din numărul atacurilor fizice directe suferite de bărbați, în timp ce pericolul ca ele să fie supuse violenței psihologice era de trei ori mai mare. Aceasta demonstrează că violența din motive electorale, cu care se confruntă femeile, este foarte diferită de cea cu care se confruntă bărbații. Femeile au mai multe șanse să se confrunte cu violență înșelătoare bazată pe frică: frica pentru siguranța personală și a celor dragi, frica de respingere socială și atacuri la adresa caracterului moral și a încrederii în sine.

În datele precedente privind violența electorală nu se reflectă prea mult dimensiunea de gen și, prin urmare, nu putem să avem prea multe date despre VÎFA. Aceasta presupune că o mare parte dintre cazurile de violență pe motive electorale, cu care s-au confruntat femeile, nu au fost documentate. În plus, absența unei definiții a VÎFA, convenite la scară largă, și a unor indicatori cu care să fie măsurată de notă lipsa de date sistematice colectate la nivel național, regional sau global.

În pofida datelor limitate, autorii diferitor studii sugerează că VÎFA este foarte mult răspândită în toate țările și regiunile lumii. Potrivit datelor dezagregate după sex ale singurului studiu internațional

disponibil până acum, studiu în care au fost comparate peste 2.000 de acte de violență electorală în 6 țări în perioada 2006-2010, în aproape 40% dintre toate actele de violență electorală victime erau femeile³. Totuși, se presupune că prevalența acesteia ar fi cu mult mai mare de 40%, întrucât autorii studiului nu au colectat date care să cuprindă gama completă a formelor de violență cu care se confruntă femeile, inclusiv actele de violență din sfera privată (cum ar fi împiedicarea de către un partener sau de un alt membru al familiei de a părăsi casa pentru a merge la vot), agresiunea sexuală din motive politice sau abuzul psihologic diferențiat în funcție de sex⁴.

DIMENSIUNEA ȘI FORMELE VIOLENȚEI ÎN CAMPANIILE ELECTORALE RECENTE, ÎN MOLDOVA, IDENTIFICATE ÎN CADRUL DEZBATERILOR PUBLICE.

Respondetele au menționat că în cadrul secțiilor de votare nivelul de agresiune și violență este mult mai pronunțat și anume apare la situații ce țin de respectarea anumitor proceduri electorale, cum ar fi transmiterea copiilor proceselor verbale de numărarea voturilor către toți reprezentanții partidelor politice.

Conform respondentelor, **52 % din candidatele campaniilor electorale s-au confruntat cu violență în timpul alegerilor**, (Figura 2). Campaniile electorale la care au participat persoanele intervievate sunt: alegeri parlamentare și alegeri locale. Din numărul total al interviuatelelor, 31 % au candidat la funcția de deputată, 52% au candidat la funcția de consilieră locală/raională/municipal, iar 18% au participat la alegeri locale în calitate de candidate la funcția de primară.

Majoritatea femeilor candidate, care au participat în realizarea cartografierii VÎFA au candidat din partea unui partid politic sau/și bloc electoral, în proporție de 84%, iar 6 % au candidat independent.

³ Bardall/IFES, 2011

⁴ UIP, 2016b. *Sexism, harassment and violence against women parliamentarians [Sexismul, hărțuirea și violența împotriva femeilor în parlament]*. <http://www.ipu.org/pdf/publications/issuesbrief-e.pdf>

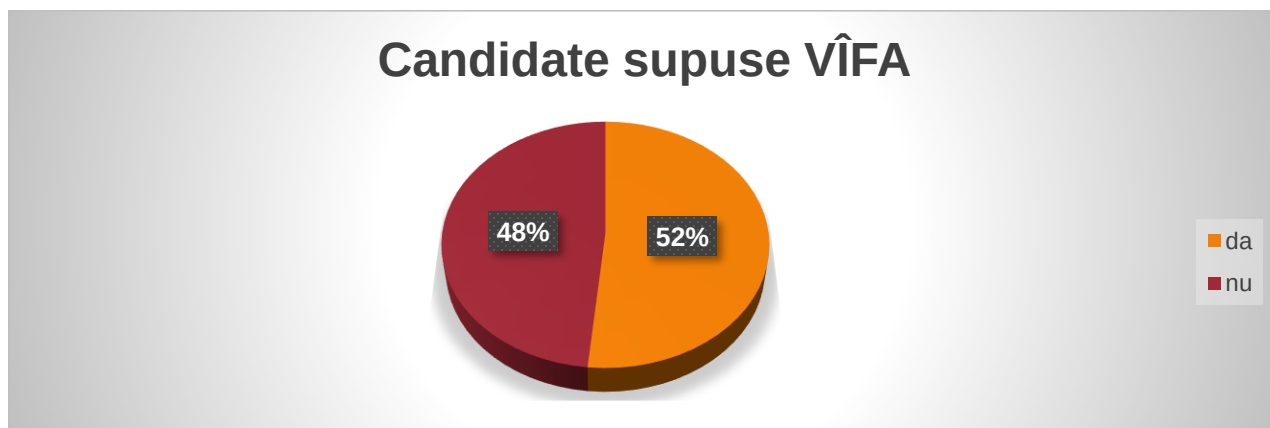

Figura 2

Cele mai răspândite forme de violență împotriva candidadelor în alegeri sunt violența verbală și cea psihologică. Respectiv, 49% dintre candidate au fost supuse violenței verbale, 42% - violenței psihologice, 4% dintre candidate au fost supuse violenței economice, iar violenței fizice au fost supuse 3% dintre candidate. Violența economică a fost enunțată numai de candidatele la funcția de deputată. (Figura 3). Participantele la mesele de dialog au fost deschise să vorbească despre cazurile de agresiune verbală, morală mai puțin despre cea financiară și sexuală.

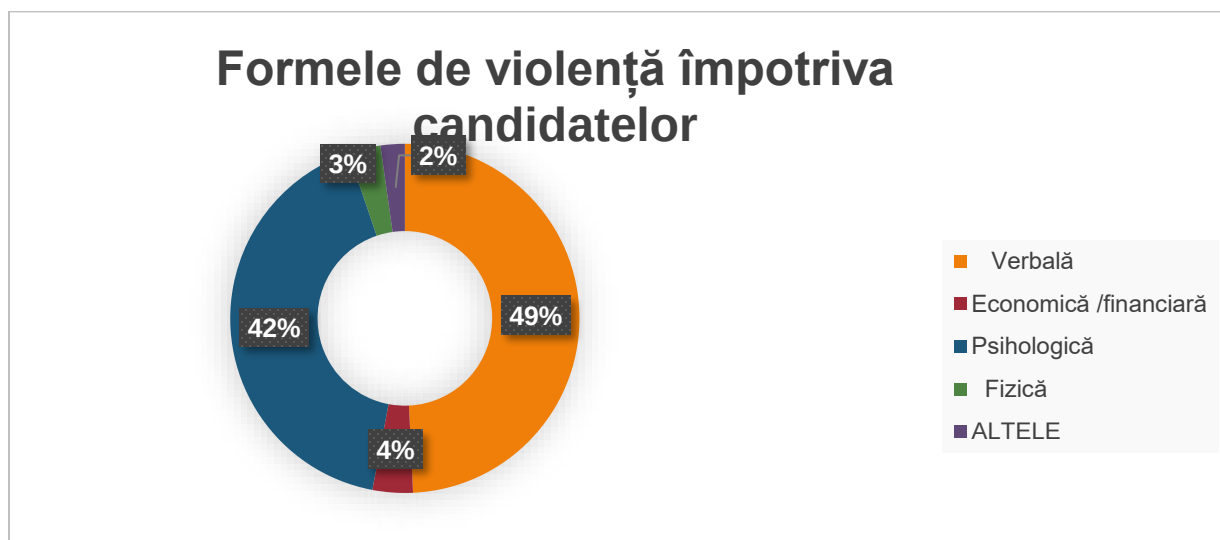

Figura 3

Deși rareori este recunoscută și deseori dificil de documentat, violența sexuală este utilizată în mod explicit ca parte a violenței împotriva femeilor în alegeri. Violența sexuală include orice act sexual fără consimțământ, încercare de realizare a unui act sexual, comentarii sau avansuri sexuale nedorite,

acțiuni de traficare, sau alt gen de acțiuni îndreptate împotriva sexualității unei persoane de către o altă persoană.⁵

Persoanele intervievate au fost implicate în alegeri în calitate de activist/ă electorală în proporție de 46%. Din numărul total al activistelor electorale 40% au activat în calitate de membră în staff-ul electoral, 27% în calitate de observatoare, 15% în calitate de persoană de încredere, 16% în calitate de funcționară electorală, iar 2% din respondente au calitatea de simpatizanți, voluntare ai partidelor politice. (Figura 4)

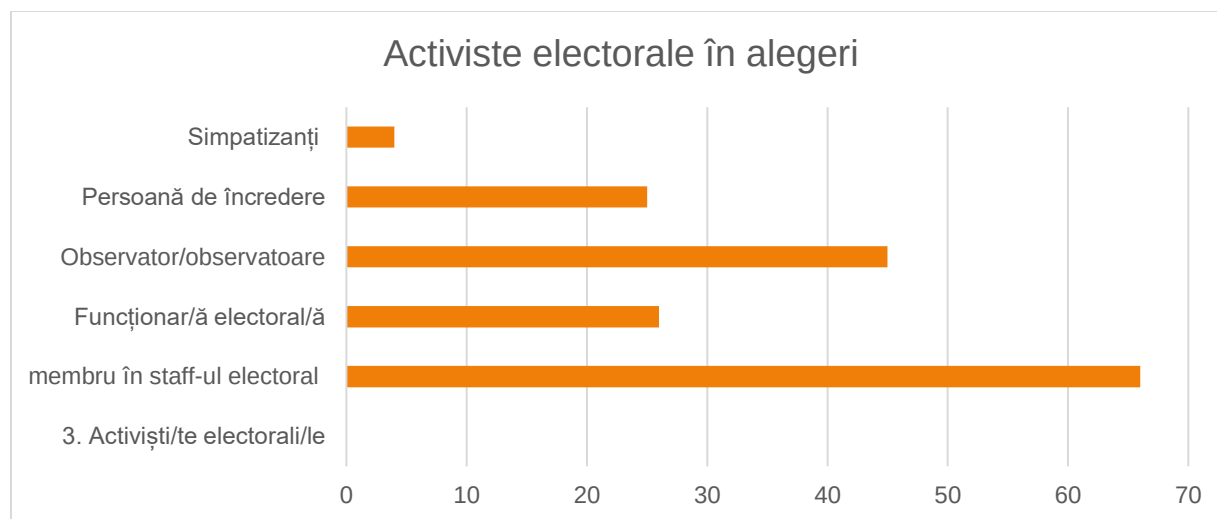
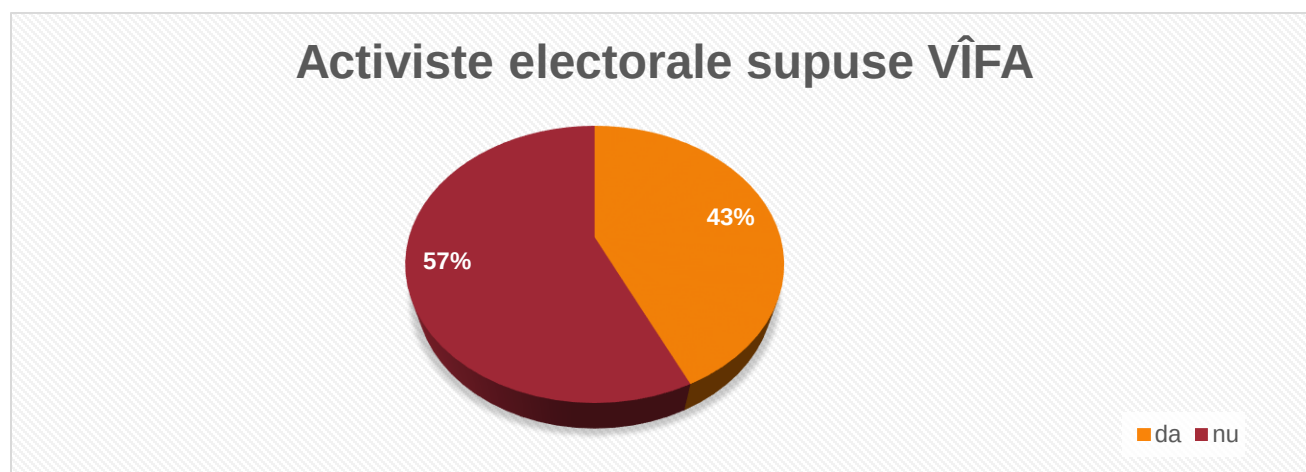

Figura 4

Conform datelor analizate, 43% din activiste electorale au fost supuse agresiunii, mesajului de ură și violenței în timpul alegerilor. (Figura 5)

⁵ UN Women. "Glossary of Terms from Programming Essentials and Monitoring and Evaluation Sections" [Glosar de termeni extrași din secțiunea privind bazele programării și din secțiunea privind monitorizarea și evaluarea].

Cu cât o activistă electorală se află la un nivel mai jos în ierarhia politică, cu atât mai des este supusă violenței directe. Majoritatea participante au experiență multiplă în alegeri și sub diferite funcții: membră a stafului electoral, observatoare, persoană de încredere a unui/unei candidat.

Formele de **violență cu care s-au confruntat activistele electorale în timpul alegerilor** au fost violența verbal, psihologică, economică, activistele au fost supuse mesajul de ură, agresiunii și intimidării.

Conform datelor colectate 58 % din activistele electorale au fost supuse violenței verbale, 36% au fost supuse violenței psihologice, 3% violenței economice.

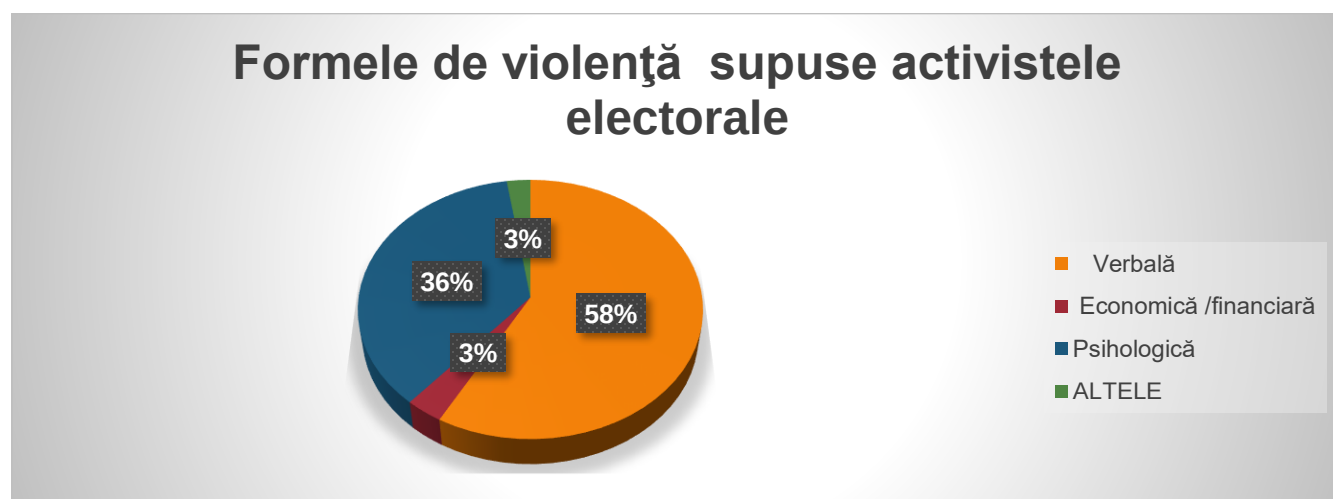

Figura 6

Conform rapoartelor de monitorizare a alegerilor parlamentare au fost constatate 7 cazuri de intimidări ai observatorii Promo-LEX în timpul campaniei electorale parlamentare 2019, 1 caz din 7, intimidarea a fost asupra unei femei, în restul cazurilor - bărbați. Intimidare s-a produs în or. Sîngerei, la Casa de cultură, în data de 31.01.2019, în momentul observării de către OTL (femeie) Promo-LEX a unei activități de întâlnire cu alegătorii organizate de un concurent electoral (PPS). Observatoarea a fost bruscată și agresată verbal de către unii participanți la eveniment.

Conform datelor analizate din sondajul candidatele din cadrul campaniilor electorale se confruntă cu agresiunea mai des decât activistele electorale.

Un aspect specific au fost enunțat de respodente, și anume faptul că candidatele care sunt cunoscute de către publicul larg, au deținut anterior o anumită funcție publică sunt mai puțin supuse violenței în alegeri.

La întrebarea dacă ele însăși, **atât candidatele cât și activistele electorale, „ați utilizat metode de violență în campanii electorale?”**, **8% dintre respondente au răspuns afirmativ**. Formele de violență utilizate au fost violența verbală - 76%, violență economică 12%, violență psihologică 6%, agresiune fizică 6 % .

46% din interviuate au fost martore la cazuri de violență în alegeri împotriva altor femei, participante la procesul electoral, însă numai 49 % au raportat cazurile de violență.

Cazurile de violență au fost raportate în primul rând colegilor de partid, Președintelui Biroului Electoral, Comisiei Electorale Centrale, Poliției, Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității și observatorilor naționali și internaționali.

Când citim informații despre VÎFA, de regulă aflăm de state: Bolivia, Tunisia, Zimbabwe, Nepal, Pakistan – credem că asta se întâmplă undeva. Din păcate, Moldova a ajuns să se regăsească în lista unor asemenea exemple, fiind în acest top rușinos, conform datelor din 2016 - după alegerile prezidențiale din Moldova.

Pentru o diminuare substanțială a fenomenului de Violență Împotriva Femeilor în Alegeri, ar fi de dorit o implicare largă a diferitor grupuri sociale în acest proces:

- cetățene și cetățeni
- candidate, votante, activiste politice și electorale, funcționare electorale, observatoare, jurnaliste, realizatoare TV.
- partide politice
- instituții Mass-media
- organele electorale
- instituțiile statului și organele de drept
- societatea civilă
- misiunile internaționale de monitorizare a alegerilor

Iar ca instrumente de lucru în acest proces îndelungat și deloc ușor, pot fi utilizate:

- crearea unor platforme de răspuns rapid
- documentare și stocare a datelor
- utilizarea cadrului normativ internațional existent
- adoptarea de noi legi sau reformarea celor existente
- implementarea legilor care previn VÎFA;
- adoptarea codurilor de conduită referitoare la partidele politice și procesele electorale

Exemple de reacții ale femeilor politiciene, discriminate politic și electoral:

- În **Canada**, în anul 2016, Michelle Rempel – deputată, a vorbit despre fiecare caz de sexism cu care s-a confruntat. Printre comportamentele pătinoare, Rempel a menționat faptul că ai săi colegi bărbați îi vorbeau cu superioritate, că era descrisă ca o persoană emoțională și că primea avansuri și comentarii sexuale nedorite.
- În **Franța**, în anul 2016, 17 foste ministre din cabinetul francez au emis o declarație comună, menționând că nu vor mai trece sub tăcere hărțuirile sexuale din politica franceză și promițând să facă publice „toate remarcile sexiste”, precum și „gesturile și comportamentele necorespunzătoare” din partea autorităților politice franceze. Și alte politiciene s-au pronunțat împotriva „pipărilor, hărțuirilor, comentariilor sexiste și agresiunilor sexuale cu care femeile încă se confruntă zilnic în parlament din partea bărbaților politicieni.”

În **Israel**, în anul 2016, cel puțin două deputate în Parlament au raportat că au fost hărțuite sau agresate sexual în Knesset. Merav Ben Ari, deputată, a declarat următoarele: *„Faptul că sunt o femeie singură în Knesset mă pune în situații neplăcute, uneori oamenii comentează, chiar recent în Knesset s-a întâmplat ceva asemănător”.*

- În **Scoția**, într-un raport din 2016 se menționa că șase femei, membre ale consiliului Glasgow, și-au exprimat intenția de a demisiona, nemulțumite de cultura macho și de mediul neplăcut în care lucrau. O consilieră a descris consiliul ca „un loc unde parcă te-ai întoarce în anii ’70”.
- În **Nairobi**, la spitalul pentru femei, a fost observată și raportată o creștere de trei ori a cazurilor de violență sexuală, în special viol, în timpul violenței post-electorale.
- Și în **Zimbabwe**, în perioada 2008-2009, „femei de toate vârstele, vizate pentru apartenența lor politică, erau răpite de la locul lor de muncă sau de acasă, violate, torturate și bătute în centre

secrete de tortură. Se estimează că, din mai până în iulie 2008, grupurile sancționate de stat au violat peste 2.000 de femei și fete”.

- În **Afganistan**, în timpul alegerilor din anul 2009, femeile au devenit victime ale actelor de violență extremistă, din cauza cărora peste 650 de secții de votare, mai ales din regiunile din sud și sud-est, nu s-au deschis. Talibanii au distribuit așa-zisele „scrisori nocturne”, amenințând să taie degetele celor care vor fi observați cu amprente electorale (dovezi că o persoană a votat). Țintele acestei violențe au fost femeile.

SEXISMUL

„Limbaaj sexist sunt acele expresii și adresări ce prezintă femeia și bărbatul în manieră umilitoare, degradantă și violentă, ofensând demnitatea acestora”. Această definiție o atestăm în Legea nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, care prevede introducerea unui nou articol în Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și anume, articolul 2, al cărui conținut l-am citat. Reținem, de asemenea, că p.(2) din articolul 8 - Egalitatea de șanse în mass-media-stipulează: „.....Este inadmisibilă și se sancționează conform legislației publicarea oricăror materiale și informații având caracter sexist și utilizarea limbajului sexist....”.

Recomandării Consiliului Europei din 2007/17, care stipulează „eliminarea sexismului din limbaj”, precum și a recomandărilor CM/Rec a Consiliul Europei din 27.03.2019 privind prevenirea și combaterea sexismului și a manifestărilor acestuia în sfera publică și privată⁶ sexismul este:

Orice act, gest, reprezentare vizuală, orală sau scrisă, practică sau comportament bazat pe ideea că o persoană sau un grup de persoane este inferioră pe sex, comisă în sfera publică sau privată, online sau offline line, cu scopul sau efectul:

- să încalce demnitatea sau drepturile inerente oricărei persoane sau grupuri de persoane; sau
- pentru a provoca rănirea sau suferința unei persoane sau unui grup de persoane fizică, sexuală, psihologică sau socio-economică; sau
- crea un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator; sau

⁶ https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168093b26a

- a obstrucționa emanciparea și realizarea deplină a drepturilor omului sau un grup de oameni; sau
- menține și consolidează stereotipurile de gen.

În timp și în doctrină, sexismul nu a rămas o noțiune inertă, privit unilateral și studiat dintr-un singur aspect. Astfel, în baza diverșilor factori, doctrina divizează sexismul în mai multe tipuri⁷:

- **Sexismul ostil** - acea formă de sexism care se manifestă direct, violent, situând persoana într-o poziție degradantă, umilitoare. În mare parte, această formă de sexism se manifestă cu precădere față de femei. Ca forme ale sexismului ostil sunt declarații de genul „Locul femeii e la bucatărie”, „isterice”, „Taci, femeie, azi nu e 8 martie”
- **Sexismul binevoitor/generos** - spre deosebire de sexismul ostil, această formă de sexism promovează ideea protecționismului față de femei. Se manifestă prin obiectificarea femeii drept o ființă care trebuie iubită, protejată și susținută de către bărbați. Pe de altă parte, această formă de sexism duce la promovarea stereotipului masculinității în rândul bărbaților. Sexismul binevoitor trebuie exclus din simplu motiv că promovează diferențele între rolurile bărbaților și al femeilor. În final, poate duce chiar și la excluderea femeilor din procesul de luare a deciziilor nu doar în ceea ce privește deciziile luate în propriile familii, cât și cele de la nivel de comunicare sau stat. Prin opinia precum că femeia „este o ființă blândă, gîngășă”, care nu trebuie să se „murdărească” de treburile politice sau de problemele de zi cu zi, vocea femeii este sufocată, iar părerilor acesteia nu li se acordă nici un grad de încredere sau ascultare
- **Sexismul ambivalent**⁸ - este o ideologie compusă din elementele sexismului ostil și ale celui binevoitor. Acesta rezultă din două elemente de bază din relațiile dintre femei și bărbați: dominația bărbaților (patriarhat) și interdependența dintre sexe. Dominația bărbaților prevalează în multe culturi prin faptul că bărbații domină pozițiile înalte din afaceri, instituții religioase, etc.
- **Sexismul involuntar** - în ziua de azi puțini vor recunoaște că ar considera cu adevărat că un gen este și trebuie să fie inferior altuia. Această formă de sexism nu rezultă dintr-un act de voință, ci mai degrabă din practicile existente, care în mare parte sunt discriminatorii față de femei, și din prejudeciile și stereotipurile față de acestea.

⁷ Sexismul în publicitate. Concepte definiții, exemple, E. Rățoi, 2018

⁸ <http://www.understandingprejudice.org/asi/faq>

- **Sexism profesional** - se referă la practici, declarații sau acțiuni discriminatorii la locul de muncă, în baza sexului unei persoane. Una din formele sexismului profesional este discriminarea salarială⁹
- **Sexismul latent** - formă a sexismului care nu se manifestă și nu se observă la prima vedere, însă rezultă din percepțiile și stereotipurile cu privire la genuri și rolurile de gen. Latentă poate fi numită orice altă formă de sexism ascuns, mascat, cum ar fi sexismul binevoitor sau cel involuntar.
- **Sexismul revers** - e o noțiune folosită de adversarii feminismului și vine să contrazică sexismul. Se referă la prejudiciul adus bărbaților de așa-numitele măsuri afirmative sau discriminare pozitivă¹⁰

Adaptată la contextul politic și al alegerilor a fenomenului VÎFA, incitarea la discriminare și discriminare, sexismul are loc adesea prin 3 cele mai frecvente procedee:

- **Diminuarea importanței**
- **Dezumanizare**
- **Excluderea**

Diminuarea importanței este cea mai frecventă practică a patronizării femeii și expresiilor patriarhale de dominație. **Dezumanizarea și Excluderea** pot realizate inclusiv din partea concurenților electorali, dar și în interiorul partidului, în cadrul luptei politice pentru putere și cu scopul de a induce ideea nepotrivirii femeii pentru un anumit post sau și un rol în sfera politică, electorală, dar și publică, în special, în exercitarea rolului de alege și de a fi ales, în virtutea sexului și rolului său de gen atribuit de stereotipurile din societate.

Modul diferit de numire a femeilor de către bărbați, mai ales în spațiul public, cu numele mic sau apelative de alint (*dragă, drăguță, scumpă doamnă/domnișoară*) este, de asemenea, considerat o formă

de limbaj sexist, chiar dacă aparent un asemenea limbaj este bine intenționat și prietenos. El reflectă, decele mai multe ori, întărirea unei poziții de autoritate, în care femeile sînt tratate ca subordonate, deși

⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Sexism>

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Reverse_sexism

cu condescendență. Un astfel de tratament lingvistic nu este reciproc. Femeilor nu li se îngăduie în mod tradițional să se adreseze public bărbaților cu formule ca *drăguțule, domnișorule, scumpe domn*, fără să li se submineze autoritatea și poziția prin folosirea unui limbaj considerat a fi ironic (în cel mai bun caz), sau chiar obraznic¹¹.

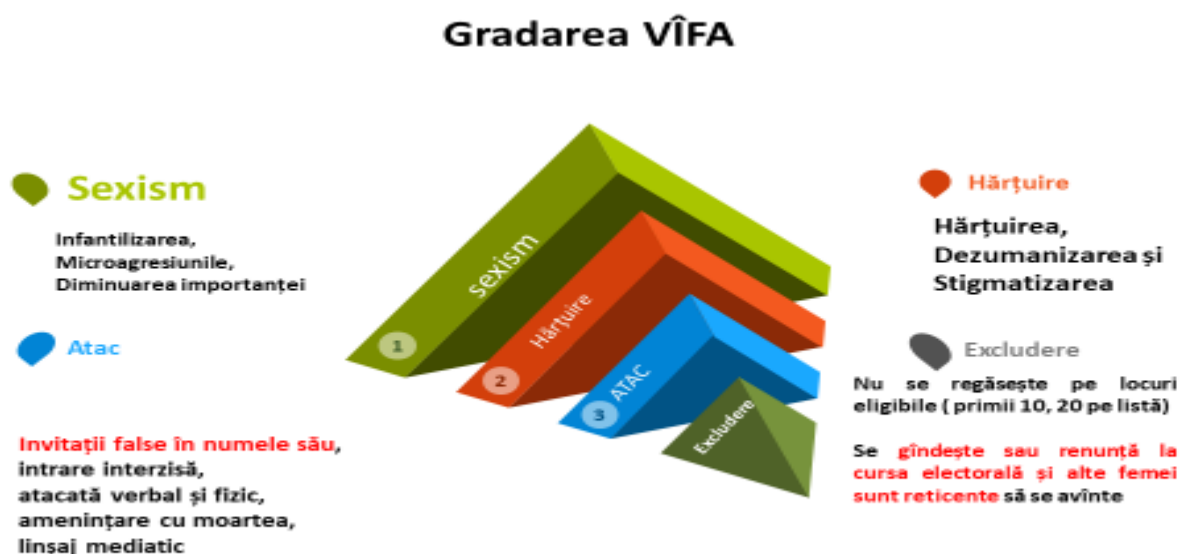
Este important de menționat că majoritatea participantelor la masa de discuții nu a conștientizat care poate fi impactul sexismului în alegeri și violenței. Una din participante a precizat că ” de multe ori în cadrul dezbaterilor electorale a fost numită ”fetiță” ” bojii aduvcancic” abia în această masă de discuție a înșeles că acestea au rolul de diminuarea importanței femeii candidate.”

Remarcăm că liderele femei și membre a organelor de conducere a partidelor au suferit campanii organizate de atac, atât din țară, cât și de peste hotare, începând cu 2016, scrutinul pentru postul de Președinte/ă și în special în cadrul scrutinului alegerilor parlamentare din februarie 2019.

Atacurile au început, inclusiv în formă sexuală explicită încă din iulie 2018.

Imaginile sexiste ale candidadelor, sunt apreciate, de către partidele politice drept metodă de promovare gratuită și benefic pentru partid. Cu toate că acceptarea și ne luarea unor atitudini de combaterea acestor campanii sexiste duc spre final la pierderi în voturi din partea electoratului.

În spațiul public, femeile candidate sunt discutate după, aspectul fizic și îmbrăcămintea purtată.

¹¹ Educație pentru echitate de gen și șanse egale, Loretta Handrabura, Viorica Goraș-Postică, 2016

În această campanie electorală pentru alegerile parlamentare, ca și în precedentele campanii foarte puțin sau chiar delor nu a fost utilizat formele de feminin a funcțiilor, atât de candidați și cadidate cât și de mass-media și moderatori-moderatoare. Două dintre respodente după eveniment a schimbat limbajul și utilizat formele de feminin în cadrul campanii sale electorale. Este mult mai ușor să realizeze acest lucru candidatele indepedente.

Instigare la discriminare - orice comportament prin care o persoană îndeamnă la un tratament sau atitudine diferențiată față de o altă persoană, pe bază de sex, religie, rasă, pătură socială etc.

Discurs de ură - atac asupra unei persoane sau grup, format în baza următoarelor criterii: gen, etnie, confesiune, abilitate, orientare sexuală și origine. Poate lua forma insultelor, agresiunii, amenințărilor. În contextul campaniei electorale este o formă de manipulare și dezumanizare (de ex. știri false sau informații denaturate).

O caracteristică importantă a discursului de ură este manifestarea acestuia în spațiul public. Retorica intoleranței poate avea diferite forme de exprimare. Expunerea verbală este forma cea mai simplă, dar nu unica. El poate fi scris, atunci când este publicat în articole de știri, pagini web, rețele de socializare, bloguri și alte platforme media. Discursul poate instiga la ură prin imagini, atunci când ilustrează mesajul pe care vrea să-l transmit autorul. El se poate manifesta și prin inscripții făcute în spațiile publice, pancarte, bannere, graffitti, spoturi video și publicitare. Discursul care instigă la ură poate fi exprimat inclusiv prin forme artistice și satirice – caricaturi, poezii, pamflete, piese muzicale.

Femeile constituie al doilea cel mai afectat grup de discursul de ură. Exprimarea se manifestă de multe ori prin clișee legate de modele de comportament și prejudecăți de gen. Această retorică portretizează imaginea femeii slabe sau inferioare bărbatului. ¹²

¹² Raport 2018 Promo-LEX discursul de ură și instigare la discriminare, în spațiul public și mass+media din republica Moldova

Studiu de caz 1: Sexism

În anunțul dezbaterilor electorale a candidatei independente și contracandidatul de la Bălți a fost selectată o fotografie a candidatei independente o rochie roză cu bretele, umerii goi comparativ cu fotografia candidatului bărbat unde apare net superior, imaginea mai mare, mai solid și prezentabil mai puternic, mai serios. Candidata are corpul întors pe o parte, imagine micșorată a corpului său, apare mai mică, mai fragilă, mai nesigură pe sine și asta, în timp ce ținuta zilnică a sa este costumul, fie rochie de stil oficiu cu mânecile lungi.

Victima sexismului s-a autosesizat, identificat și denunțat actul, în public, la fel pe rețele de socializare.

Constatarea este că sexismul, în acest caz ar fi fost intenționat utilizat în diminuarea credibilității candidatei femei și organizarea unor dezbateri electorale incorecte, inechitabile, inegale din start cu idei preconcepute despre candidatele femei.

Recomandarea este de a interzice prin norme legale și etice utilizarea stereotipurilor care diminuează caracterul corect al alegerilor și organizării dezbaterilor.

Studiu de caz 2: R. R., sexism, incitare la discriminare, discriminare, incitare la violență

De către site-ul Altfel.md, site aparent satelit al Unimedia, care a distribuit la fel, știrea, despre candidata din partea unui partid care este prezentată doar ca sexy, fie frumoasă și doar în ținute sumare și doar în calitate de bloggeriță de modă, deși e o colegă jurnalistă de 10 ani și are 2 diplome superioare.

Au urmat zeci de comentarii licențioase, denigratoare. Auto identificare și declarație publică, nepreluată de către mass-media:

«Startul campaniei mele electorale a stârnit atât de multe comentarii sexiste, câte nu mi-aș fi imaginat vreodată. Din păcate, mai judecăm oamenii după aparențe și sex. Pe unii îi interesează mai mult mărimea sânilor, picioarelor, decât CV-ul sau capacitățile profesionale. Vreau să cred că odată ce mai multe femei intră în politică, aceste stereotipuri se vor anihila. Pentru că femeile au

demonstrat și demonstrează, de-a lungul anilor, că se descurcă de minune chiar și în cele mai “bărbătești” joburi”.»

Recomandare: prezentarea nesexistă a candidatelor referitor la aparența lor, utilizarea formelor la feminin, precu: candidată, profesionistă, prezentarea lor multilaterală a ocupației și vieții personale concomitente și succesive din ultimii ani, precum și moderarea imediată a comentariilor licențioase și violente, fie închiderea tehnică a rubricii de comentarii.

Studiu de caz 3: Sexism și inechitatea în cadrul dezbatelor electorale

Deși unica dezbatere electorală cu două candidate pe circumscripția uninominală, moderatorul Gazetei SP Bălți a utilizat limbaj sexist în moderarea dezbaterii, adresând întrebare către candidate: „Unde e garanția ca o dată ajunse la putere, nu se vor curvi... ? Șanse aveți puține, delicat spus, să nimeriți în Parlament pentru ce ați candidat.. . să începeți cariera politică, să povestiți despre activitatea Dvs obștească sau altceva ?”

Atacuri în formă neconcludentă, dar regretabile:

- Marina Tauber întrerupe adesea oponenta la dezbateri la IPN și pune întrebarea: „Eu mă simt fericită, împlinită, dar văd că Dvs sunteți prea nervoasă, ceva nu s-a întâmplat ieri seară ? »
- Regretabil este că bărbații au dominat dezbaterile,
- **Foarte des evocată de multe participante:** Atunci când femeile candidează, neapărat replici usturătoare în loc de susținere: **Măi, eshio i eta kuda lezet ! / Măi, unde se mai bagă și asta!**
- Incidența, repetitivitatea și gradul agresiunilor la nivel de Parlament este incomparabil cu cel local, e valabil atât pentru deputate, președintă de Comisii parlamentare, precum și personalul asistent. *“Atacurile sunt dure și inechitabile politic atacate, am văzut de mai multe ori lacrimile deputatelor atacate. Da, uneori femeile în politică sunt emotive, dar nu înseamnă că e legitim să ataci. Nu doresc femeie independentă în politică, ai copii – e rău, dacă nu ai – tot e rău.”*
- **Exemplu de atac organizat la Sîngera asupra Ingăi Grigoriu** ”cum o prostă să conducă în țara asta ?! Ai plecato...prostituată ! Chișorcosu ! Gesturi provocatoare, Cei ai făcut tu pentru satul tău natal ?! Eu nu intimidz, asta voi provocați !”

MĂRTURIILE CANDIDATELOR

- ❖ „Impresionează cazul relatat de doamna primară din satul Gura-Bâcului, care a fost nevoită să treacă prin multe experiențe negative, cărora a fost supusă în timpul campaniei electorale. De ex.: doamna primară povestește cum era numită în cuvinte de la indecente până la obscene, fraze agresive adresate ei când a decis să candideze, mai ales că intrase în competiție cu un bărbat, căruia “i se promisese că el va deveni primar обязательно!”, plus tot felul de ajutoare material și financiare și care, practic, deja se vedea în funcție, iar femeia era supusă opresiunii ca să se retragă din competiție.
- ❖ Inclusiv femeile bine cunoscute, persoane publice, cu ieșiri la emisiuni televizate timp de ani de zile, cu 4-5 mandate de primară în spate – exemplul doamnei primare N. Costiuc – care, ne cătând la aceste experiențe frumoase din biografie, oricum nu este scutită și absolvită de aceste atitudini sexiste, discriminatorii și agresive. Despre multe asemenea cazuri din această campania doamna primară Costiuc a povestit, remarcând și faptul că cetățenii uită de meritele unei femei, care zeci de ani și-a dedicat viața fiind în slujba cetățenilor, numai dacă ea face parte din partidul, care lor nu le place. Oamenii au atitudini atât de agresive și un grad atât de înalt de intoleranță, că nici faptul că omul este bolnav nu-l poate proteja de atitudini violente și răutăcioase.
- ❖ O activistă politică din s. Văsieni, Ialoveni a menționat despre roțile tăiate de la autovehiculul personal.
- ❖ Candidată din Mileștii Mici, Ialoveni a menționat că este implicată în politică din 2007, dar atâta agresiune ca în această campanie electorală nu a văzut.
- ❖ Dna E.R., din Bâcovăț, a fost martoră la mai multe tipuri de agresiune psihică, dar mai ales a văzut un act de agresiune fizică împotriva funcționarei electorale în timp ce se numărau voturile. Dintr-o greșeală mecanică, un buletin a fost pus la un alt partid. Deși greșeala a fost observată și respodenta imediat a reacționat, unul din observatori, a apucat-o pe femeie de umăr, zgâlțâind-o și apăsând-o pe umăr. Apăsarea a fost atât de puternică, că femeia a avut dureri la acest umăr timp de o săptămână, cu atât mai mult că ea avusese intervenție chirurgicală cu diagnoza de cancer mamar, anume în partea unde a fost agresată de observator.

- ❖ Din Bâcovăț este și E.S., care a confirmat cazul de agresiune împotriva colaboratoarei oficiului poștal. Doamna E.S. a menționat că în timpul campaniei electorale a urmărit mai multe tipuri de agresiune verbală și psihologică. Observatorii electorali ar trebui să cunoască mai bine regulile, de ex.: că ei trebuie să se afle la 1 m de la masa unde se numără voturile, dar nu să stea chiar deasupra funcționarelor electorale. La întrebarea, dacă femeia agresată a anunțat organele de drept, doamnele au zis că ea se teme de consecințe, pentru că locuiește tot acolo și nu este sigură că poliția ar putea să o protejeze.

CONCLUZII

Concluzii:

1. Mai multe persoane au menționat că pentru prima dată participă la dezbateri cu astfel de temă, deși sunt implicați/te în activitatea electorală de ani buni;
2. Fenomenul VÎFA cu certitudine este prezent în spațiul politic moldovenesc; femeile în campania electorală parlamentară 2019 au fost supuse mai multor forme de violență: verbală, psihologică, fizică, instigare la discriminare, sexismului;
3. Agresiunea politică și electorală începe de la comportamentul în partide;
4. Lipsește înțelegere și colaborarea civilizată între partide, chiar dacă ele sunt concurenți electorali în anumite perioade;
5. Organizațiile de Femei din partidele politice trebuie să abordeze subiectul VÎFA în activitatea organizațiilor lor;
6. Cu cât femeia este mai jos în ierarhia politică, cu atât mai des este supusă actelor de violență;
7. Solidaritate între femeile condidate, deputate este foarte sporadică;
8. Lipsește cultura electorală, iar agresiunea, violența, sexismul, discriminarea nu au apartenență de partid sau idei doctrinare, având aceeași față hidoasă, indiferent de culoarea politică;
9. Organele de drept se sensibilizează selectiv în cazuri de violență;
10. Lipsa prevederilor legislative, referitor la postările agresive și discriminatorii pe rețelele de socializare. Cele mai repetate și multiple agresiuni au fost adresate prin intermediul rețelelor de socializare;

11. Concurenții și concurențele electorali/e sunt etichetați în campania electorală cu cuvinte obscene nu pentru că lumea așa crede despre ei, dar pentru că aceste persoane reprezintă un partid anume, pe care unii sau alții nu-l agreează;
12. Sunt inadmisibile atacurile împotriva membrilor familiei contracandidaților: copiilor, rudelor, părinților - lupta trebuie să se dea pe idei, nu pe oameni;
13. Lipsa datelor despre alegătorii din Transnistria, care aduce o doză de neîncredere în votul acestor cetățeni, reieșind din faptul că Administrația Publică Centrală nu deține controlul asupra acestui teritoriu;
14. A fost menționat, că factor dezavantajos, că alegerile, dar mai ales campania de colectare a semnăturilor și cea electorală, au fost pe timp de iarnă, în cea mai friguroasă perioadă;
15. Candidații și candidatele independenți/tele sunt dezavantajați comparativ cu cei din partide, nu au finanțe pentru campania electorală și prin asta sunt discriminați – femeile candidate fiind primele care suferă în această discriminare;
16. Doar 15% dintre participante au întreprins măsuri de raportarea a cazurilor de agresiune. În cele mai dese cazuri se aplează la colegii de partid; Partidele politice nu au mecanisme de prevenirea și combaterea violenței și sexismului, inclusiv în interiorul partidelor;
17. Unele respondente au recunoscut că au fost intimidare și de colegii de partid, în momentul înaintării listei candidaților pe circumscripția națională ..” *tu ai casă, copii, nu vei reuși să te implici în campania electorală*”
18. Candidatele informate și împuternicite se pot apăra singure de atacuri, le denunță la organele de drept, dar ele sunt excepții.
19. Femeile sunt descurajate de societate să se implice în procesul electoral, datorită mentalității patriarhale dominante;
20. Știri false, dezinformare, manipulare, elemente de discurs de ură, instigarea la ură și discriminare sunt cele mai utilizate forme de violență și manipulare utilizate în campanii electorale;
21. Absența dimensiunii egalității de gen în programe electorale
22. Prezența măsuri social-economice cu impact asupra femeilor, dar fără dimensiunea egalității de gen;
23. Absența asumării angajamentului față de drepturile femeilor, grupurilor vulnerabile, egalității de gen în comunicarea publică a candidatelor și candidaților. Iar aceasta are ca impact direct asupra echității, reprezentativității, diversității și caracterului corect al alegerilor.

RECOMANDĂRI:

Prevenirea și combaterea VÎFA prin mecanisme legislative și informaționale

1. Adoptarea și respectarea efectivă a Codurilor de Etică a parlamentarilor, în alegeri și partide;
2. Adoptarea unui cod/ghid a limbajului non-sexist și non-discriminatoriu în Parlament, APC și APL;
3. Reglementarea juridică a spațiului on-line, privind discursul public;
4. Utilizare formelor de femenin pentru funcții;
5. Integrarea VIFA în sistemele de alertă timpurie a violenței electorale
6. Integrarea unei perspective de gen în instrumentele actuale de monitorizare a violenței în alegeri

Informarea și sensibilizarea societății privind VÎFA și consecințele asupra procesului electoral

1. Pensionarii din localitate, care au experiența electorală, să fie incluși în procesul de instruire electorală, inclusiv a tineretului, a observatorilor etc.;
2. Organizațiile neguvernamentale să vină cu susținerea juridică a femeilor candidate în campania electorală, în primul rând celor independente;
3. Cetățenii/ele au nevoie de instruiți la capitolul drepturilor omului - elaborarea unui ghid electoral pentru alegători/re, observatori/re și reprezentanți, care să fie scris cu un limbaj accesibil, pe înțelesul oamenilor cu diferit nivel de instruire și statut social;
4. Susținerea femeilor în mandatele alese și prevenirea demisiilor forțate;
5. Informarea femeilor care se confruntă cu violență despre drepturile lor, despre resursele și serviciile naționale și locale disponibile, inclusiv cele din partea sectorului de sănătate, psihosocial, securitate/poliție și juridic

Prevenirea și combaterea VÎFA de către instituțiile de drept, partidele politice

1. CEC-ul trebuie mai multă atenție să acorde instruirii funcționarilor/rele electorali și observatorilor/rele, un accent aparte punând pe etica comportamentală în campania electorală

- și alegeri, și să explice funcționarilor/relor birourilor electorale ce pot face în caz de comportament agresiv din partea observatorilor/relor sau alegătorilor/alegătoarelor;
2. La alegeri în calitate de observatori/toare trebuie să fie admise persoane, care au fost nu doar instruiți, dar și care au susținut un test, în baza căruia ar putea fi acreditați; Acei/acele observatori/toare care s-au manifestat agresiv în cadrul unor alegeri, să nu mai primească mandat de observator de la CEC;
 3. Polițistul să se afle pe durata întregii zile de votare și numărare a voturilor în secția de votare;
 4. Partidele politice, CEC, CICDE să informeze observatorii/rele că biroul electoral nu este obligat să le asigure transport pentru deplasarea cu urna mobilă; să asigure o instruire mai calitativă a observatorilor/relor și reprezentanților/telor candidaților/telor în secțiile de votare;
 5. Partidele politice să selecteze riguros persoanele, care vor fi observatori și observatoare în secțiile de votare, având grijă ca aceste persoane să aibă un comportament civilizat și să nu admită nici un fel de violență în secția de votare;
 6. La viitoarele alegeri locale din 2019, organizațiile teritoriale ale partidelor să asigure în listele de candidați respectarea proporției pentru femei și bărbați 1:1, în așa fel ca și femeile să se regăsească pe locuri eligibile;
 7. Se recomandă ca înainte de alegeri partidele politice să semneze un Memorandum de neagresiune, iar în acest document neadmiterea violenței să fie într-un paragraf aparte, cu accentuarea fenomenului VÎFA.
 8. Abordarea violenței împotriva femeilor în reglementările interne ale partidelor și monitorizarea implementării;
 9. Prevenirea violenței împotriva femeilor în timpul proceselor de nominalizare a candidaților;
 10. Asigurarea accesului candidatelor la finanțarea politică;
 11. Instruirea și sensibilizarea membrilor de partid privind violența împotriva femeilor;
 12. Includerea violenței împotriva femeilor în activitățile de monitorizare ale partidelor;

